

Kultūras ministrija

Rīga

2019.gada 21.maijā

**Informatīvais ziņojums
par Latvijas romu integrācijas pasākumu īstenošanu 2018. gadā**

Saīsinājumi:

CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EK	Eiropas Komisija
EP	Eiropas Padome
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
JSLP	Jelgavas Sociālo lietu pārvalde
JSPA	Jaunatnes starptautiskā programmu aģentūra
IKVD	Izglītības kvalitātes valsts dienests
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
KM	Kultūras ministrija
LM	Labklājības ministrija
LR	Latvijas Republika
MK	Ministru kabinets
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	Nevalstiskā organizācija
PMLP	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
SIF	Sabiedrības integrācijas fonds
SPKC	Slimību profilakses un kontroles centrs
VIAA	Valsts izglītības attīstības aģentūra
VISC	Valsts izglītības satura centrs
VM	Veselības ministrija

Informatīvais ziņojums par Latvijas romu integrācijas pasākumu īstenošanu 2018.gadā (turpmāk – ziņojums) ir sagatavots saskaņā ar Romu integrācijas politikas īstenošanas un koordinācijas konsultatīvās padomes nolikuma 4.2.punktu (apstiprināts KM 2012.gada 6.jūlijā, nr.6-4-18).

Ziņojums sagatavots balstoties uz KM rīcībā esošo informāciju, kā arī līdzatbildīgo valsts iestāžu (IZM, LM, VM, NVA SIF), pašvaldību (Daugavpils pilsētas, Jelgavas pilsētas, Jūrmalas pilsētas, Valmieras pilsētas un Ventspils pilsētas pašvaldības) un NVO sniegto informāciju.

I Vispārējā statistika.

Uz 2019.gada 1.janvāri Latvijā ir reģistrēti 7060 romu tautības cilvēki¹ – no tiem 94,4% ir Latvijas pilsoņi. Pēc CSP datiem 2018.gadā Latvijā pastāvīgi dzīvoja 5082 romu tautības cilvēki, kas ir par 109 cilvēkiem mazāk nekā 2017.gadā (5191 cilvēks). Daudzi romu tautības iedzīvotāji ir devušies uz ārvalstīm ekonomisku iemeslu dēļ, un tāpat kā liela daļa pārējo aizbraucēju, neregistrē šo faktu PMLP. Saskaņā ar minētajiem statistikas datiem pēdējo piecu gadu laikā Latvijā ir novērojams romu iedzīvotāju skaita samazinājums.

II Romu integrācijas politikas pasākumu ietvara īstenošana un koordinācija.

Romu integrācijas politikas aktuālie uzdevumi un pasākumi ir atspoguļoti Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas īstenošanas plānā 2019. – 2020.gadam (turpmāk – īstenošanas plāns),² proti, 1.3. mērķa „Veicināt iecietību un sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu integrāciju sabiedrībā” 1.3.1. uzdevumā „Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū, tai skaitā veicinot sabiedrības izpratni par dažādību”, 1.3.3. uzdevumā „Atbalsts romu sociālajai iekļaušanai” un 1.3.4. uzdevumā „Atbalsts sociālās atstumtības riska grupu iekļaušanai izglītības sistēmā”.

Romu integrācijas politikas īstenošanas konsultatīvās padomes darbība.

2018.gadā notikušajā Romu integrācijas politikas īstenošanas konsultatīvās padomes (turpmāk – Romu padome) sēdē³ tika apspriesti šādi jautājumi:

- Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018.gadam īstenošanas plāna 2017.-2018.gadam romu integrācijas jomā īstenotie uzdevumi, kā arī projekta „Latvijas romu platforma II: dialogs, sadarbība un iesaistīšana” īstenotie pasākumi un sasniegtie rezultāti;
- sociālās uzņēmējdarbības jautājumi;
- ESF 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū” projekta „Dažādību veicināšana” pasākumi;
- biedrības „Romu Kultūras centrs” īstenošanā ES programmas „Eiropa pilsoņiem” projekta „Romu vēstures atceres projekts: Dzīvā atmiņa” rezultāti.

Romu padomes locekļi regulāri tika informēti par aktualitātēm romu integrācijas jomā kā nacionālajā, tā arī ES līmenī, piemēram, par starptautiskā līmeņa pasākumiem, labās prakses piemēriem, atklātajiem projektu konkursiem u.c. KM mājas lapā sadaļā par romiem⁴ sabiedrībai ir pieejami aktuālie nacionālā un starptautiskā līmeņa dokumenti, materiāli un informatīvie ziņojumi par romu integrācijas īstenojamiem pasākumiem, pētījumi u.c. informācija.

Romu padomes locekļi piedalījās arī projekta „Latvijas romu platforma II: dialogs, līdzdalība un savstarpēja mācīšanās” ikgadējā Latvijas romu platformas koordinācijas sanāksmē,⁵ kā arī ekspertu diskusijā „Romu integrācijas politikas īstenošanas koordinācijas

¹ No tiem 6 899 reģistrēti kā čigāni un 161 kā čigāni (romi). Latvijas iedzīvotāju sadalījums pēc nacionāla sastāva un valstiskas piederības. PMLP, 2019. (Skatīts 11.03.2019.)

https://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/backup/ISVN_Latvija_pec_TTB_VPD.pdf

² Apstiprināts ar MK 18.07.2018. rīkojumu Nr.345 (prot. Nr. 33 49.§) <https://likumi.lv/ta/id/300483-par-nacionalas-identitates-pilsoniskas-sabiedrības-un-integrācijas-politikas-īstenošanas-planu-2019-2020-gadam>

³ Romu padome ir izveidota ar KM 2012.gada 24.augusta rīkojumu Nr.6 - 1-205, lai nodrošinātu romu integrācijas politikas pasākumu plānošanas un īstenošanas koordināciju starp vairākām iesaistītajām pusēm, t.sk. līdzatbildīgajām valsts pārvaldes institūcijām, romu NVO un NVO, kas darbojas romu integrācijas jomā.

⁴ <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi> (Skatīts 11.03.2019.)

⁵ <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi/projekti-un-pasakumi/latvijas-romu-platforma-ii/ikgadeja-latvijas-romu-platformas-koordinācijas-sanaksme> (Skatīts 11.03.2019.)

prakses valstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu”, ko organizēja KM sadarbībā ar EP *Ad hoc* ekspertu komitejas romu jautājumos sekretariātu.⁶

Lai veicinātu romu dalību Romu padomes sēdēs, projekta „Latvijas romu platforma II: dialogs, līdzdalība un savstarpēja mācīšanās” ietvaros romu tautības padomes locekļiem un pieaicinātiem ekspertiem ir apmaksāti transporta izdevumi.

Sadarbības veicināšana ar pašvaldībām, romu organizācijām un citām iesaistītajām pusēm.

2018.gadā KM regulāri informēja Reģionālo (pašvaldību) ekspertu tīklu romu integrācijas jautājumos (turpmāk – Ekspertu tīkls)⁷ par aktualitātēm romu integrācijas jomā, t.sk. par pieejamajām atbalsta programmām un projektu konkursiem. 2018.gadā Ekspertu tīklā darbojās deleģētie pārstāvji no 18 Latvijas pašvaldībām (Daugavpils pilsētas, Jelgavas pilsētas, Jēkabpils pilsētas, Jūrmalas pilsētas, Rīgas pilsētas, Dobeles novada, Kandavas novada, Krāslavas novada, Limbažu novada, Madonas novada, Preiļu novada, Rēzeknes novada, Rūjienas novada, Tukuma novada, Talsu novada, Valmieras pilsētas, Ventspils pilsētas un Viļakas novada).

Lai veicinātu dialogu starp romu kopienu un pilsoniskās sabiedrības organizācijām, attīstītu efektīvu romu integrācijas politikas koordinācijas procesu nacionālajā līmenī, KM ar EK atbalstu īstenoja projektu „Latvijas romu platforma II: dialogs, līdzdalība un savstarpēja mācīšanās”. Projekta uzsvars bija uz lokālā un reģionālā līmeņa aktivitātēm, piemēram, labās prakses un pieredzes apmaiņas pasākumiem, atbalsta sniegšanu romu mediatoru darbībai Latvijas pilsētās, pasākumiem romu jauniešu kapacitātes stiprināšanai un sadarbības attīstībai ar darba devējiem, kā arī atbalsta sniegšanu reģionālajiem romu NVO.

Projekta pasākumu rezultāti:

- pateicoties romu mediatoriem ir uzlabojusies sadarbība un dialogs starp valsts un pašvaldību iestāžu speciālistiem un romu ģimenēm;
- atbalstīta iesaistīto pušu savstarpēja mācīšanās un paraugprakses apmaiņa nacionālajā un reģionālajā līmenī;
- veicināta romu pārstāvju, it īpaši romu jauniešu un sieviešu līdzdalība un iesaistīšanās pilsoniskās sabiedrības veidošanā un romu integrācijas politikas īstenošanā;
- attīstīts dialogs starp romiem un darba devējiem;
- sekmētas romu NVO pārstāvju spējas un kapacitāte.

Kopumā projekta pasākumos iesaistījās vairāk nekā 370 dalībnieku no 18 pilsētām un novadiem, t.sk. 119 valsts un pašvaldības iestāžu pārstāvji, ne-romu NVO pārstāvji, kā arī 257 romi no 19 Latvijas pilsētām un novadiem: Daugavpils, Jelgavas, Jūrmalas, Jēkabpils, Dobeles, Kandavas, Kuldīgas, Krāslavas, Madonas, Maltas, Sables, Limbažiem, Rīgas, Rūjienas, Tukuma, Valmieras, Viļakas un Ventspils. Projekta pasākumos tika iesaistīti vairāki romu eksperti, NVO pārstāvji un aktīvisti: KM par projektu asistentu strādā romu tautības pārstāvis Kaspars Arhipovs, kā projekta ārējais eksperts darbu veica Dana Didžus.

2018.gadā projekta ietvaros tika īstenotas šādas aktivitātes:

- 1) No 2017.gada 1.oktobra līdz 2018.gada 31.maijam atbalstīta piecu romu mediatoru darbība Latvijas pilsētās – Valmierā, Ventspilī, Jelgavā, Dobelē un Rīgā.

⁶ <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi/projekti-un-pasakumi/romu-platforma-iii/ekspertu-diskusija> (Skatīts 11.03.2019.)

⁷ Ņemot vērā ES Padomes 2013.gada 9.decembra ieteikuma „Par efektīviem romu integrācijas pasākumiem dalībvalstīs” 3.2.sadaļu un EK 2014.gada 2.aprīļa ziņojuma „Par Eiropas Savienības nacionālo romu integrācijas stratēģiju ietvara īstenošanu” dienesta darba dokumentā iekļauto rekomendāciju LR par strukturālajām prioritātēm, lai veicinātu regulāru informācijas un pieredzes apmaiņu starp pašvaldību speciālistiem romu integrācijas jautājumos un attīstītu sadarbību starp KM, pašvaldību iestādēm un romu kopienu efektīvākai romu integrācijas politikas īstenošanai, KM 2014.gada 22.oktobrī izveidoja Ekspertu tīklu.

Romu mediators galvenais uzdevums ir veicināt un nodrošināt dialogu un sadarbību starp romu ģimenēm un pašvaldības iestāžu, kā arī valsts aģentūru speciālistiem tādās jomās kā izglītība, sociālie jautājumi, nodarbinātība, bērnu tiesības u.c. Romu mediators palīdz apzināt romu situāciju un problemātiskos jautājumus vietējā līmenī, un, sadarbībā ar pašvaldības sociālo lietu pārvaldes, izglītības pārvaldes un citu iestāžu pārstāvjiem, atrast atbilstošus risinājumus, lai veicinātu sociālā un nabadzības riskā nonākušo romu integrāciju un sociālo iekļaušanu vietējā līmenī. Turklāt romu mediators vienkāršā, romiem saprotamā, valodā regulāri informē vietējos romu iedzīvotājus par sociālā atbalsta iespējām, kā arī motivē romus izglīties, iesaistīties darba tirgū, kultūras un jauniešu pasākumos.⁸

17.05.2018. notika pieredzes apmaiņas seminārs par romu mediatoru darbu Latvijas pilsētās, kura mērķis bija veicināt romu mediatora atbalstu, izvērtējot romu mediatoru darba pieredzi un sasniegtos rezultātus. Pasākumā piedalījās romu mediatori, Valmieras pilsētas, Ventspils pilsētas, Jelgavas pilsētas, Jūrmalas pilsētas, Rīgas pilsētas un Dobeles novada pašvaldību iestāžu pārstāvji un speciālisti, kā arī romu pilsoniskās sabiedrības pārstāvji. Romu psihologs A.Tertats prezentēja savas izpētes rezultātus par romu mediācijas psiholoģisko kontekstu.

Semināra laikā dalībnieki tika iepazīstināti ar projektā īstenoto atbalstu romu mediatoriem un viņu darba uzdevumiem, vadlīnijām un ētikas kodeksu, kā arī tika pārrunāta romu mediatoru darba pieredze. Balstoties uz anketēšanas rezultātiem tika izvērtēta romu mediatoru un pašvaldības iestāžu pārstāvju savstarpējās sadarbības prakse, izanalizēti ieguvumi un nākotnes izaicinājumi, kas ir publicēti izvērtējuma ziņojumā par romu mediatoru veikto darbu un tā rezultātiem.⁹

1.attēls. Apmaiņas seminārs par romu mediatoru darbu

Foto: KM

Kopumā pieci romu mediatori 7 mēnešu laikā sadarbojās ar 134 romu ģimenēm un sniedza palīdzību vairāk nekā 170 romu tautības cilvēkiem. Savukārt tie pašvaldību iestāžu darbinieki, kas cieši sadarbojās ar romu mediatoriem, apliecināja, ka mediators

⁸ Romu mediatoru darba vadlīnijas ir pieejama KM mājas lapā

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Romi/Platforma/Darba_vadlinijas_romu_mediatoriem.pdf (Skatīts 11.03.2019.)

⁹https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Romi/Pasakumi/labas%20prakses%20apmaksas%20seminars/1.2.6.%20Izvertejums%20romu_med_darbs.pdf (Skatīts 11.03.2019.)

palīdzējis viņiem uzlabot dialogu ar romu ģimenēm un rast vairāku sasāpējušo jautājumu atrisinājumu, kā arī informēja par romu aktuālākajām vajadzībām un kultūras specifiku. Turklāt mediatori veicināja romu piekļuvi pašvaldību pakalpojumiem un atbalsta pasākumiem, t.sk. ESF atbalsta programmām. Vislielākais romu mediatoru ieguldījums ir izglītības lomas un nozīmes stiprināšanā romu ģimenēs, palīdzība romiem iesaistīties darba tirgū un nokārtot mājokļa jautājumus.

Darba grupu diskusijās semināra dalībnieki apsprieda jautājumus un sniedza priekšlikumus kā uzlabot romu mediācijas praksi, un kas ir nepieciešams romu mediatoru sagatavošanas apmācības pilnveidei, lai turpmāk efektīvāk organizētu mediatoru darbu pašvaldībās.¹⁰

No 2018.gada oktobra četri romu mediatori turpināja 2017.gadā uzsākto darbu Latvijas pilsētās – Valmierā, Ventspilī, Jelgavā un Rīgā projekta „Latvijas romu platforma 3: sadarbības un līdzdalības veicināšana” ietvaros. Ņemot vērā romu mediatoru iepriekšējās darbības rezultātu izvērtējumu un sadarbības pieredzi, Jelgavas pilsētas un Ventspils pilsētas pašvaldības nodrošināja līdzfinansējumu romu mediatora darbībai savā pilsētā. Valmieras pilsētas pašvaldība pēc būtības atbalsta romu mediatora darbību pilsētā un plāno rast iespēju līdzfinansēt romu mediatora darbu pilsētā no ES struktūrfonda programmas. Kaut arī ir izveidojusies romu mediatoru pozitīva sadarbība ar vairākām izglītības iestādēm un krīzes centriem, Rīgas pilsētas pašvaldība pašlaik nav gatava līdzfinansēt romu mediatora darbu pilsētā.

- 2) 14.03.2018. tika organizēts seminārs „Romu pārstāvju pieeja darba tirgum”, kura mērķis bija veicināt sadarbību starp darba devējiem un romu kopienas pārstāvjiem – potenciālajiem darba ņēmējiem, kā arī sociālajiem partneriem.¹¹

2.attēls. Seminārs „Romu pārstāvju pieeja darba tirgum”

Foto: D.Kretalovs

Pasākumā piedalījās romu darba ņēmēji, romu mediatori un NVO pārstāvji no Rīgas, Jelgavas, Jūrmalas, Valmieras, Ventspils, Sabiles un Kandavas novada, kā arī Latvijas uzņēmumu pārstāvji, kuri bija saskārušies ar romu nodarbinātības praksi, piemēram, SIA „TRIALTO LATVIA”, SIA „MAXIMA Latvija”, SIA „Krogzeme”, SIA

¹⁰ <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi/projekti-un-pasakumi/latvijas-romu-platforma-ii/pieredzes-apmainas-seminars-par-romu-mediatoru-darbu-latvijas-pasvaldibas> (Skatīts 11.03.2019.)

¹¹ <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi/projekti-un-pasakumi/latvijas-romu-platforma-ii/romu-pieeja-darba-tirgum> (Skatīts 11.03.2019.)

„Viktorija B” un citu uzņēmumu pārstāvji.¹² Turklāt seminārā piedalījās arī LM, NVA un SIF pārstāvji.

Semināra dalībnieki apsprieda romu vajadzības nodarbinātības jomā, veiksmīgāko praksi romu iesaistīšanā darba tirgū, pasākumus, kas palīdzētu romiem efektīvāk iekļauties darba tirgū. Plenārsēdes laikā norisinājās diskusija par darba devēju pieredzi, nodarbinot romus savos uzņēmumos, izceļot pastāvošo pozitīvo praksi, iespējas potenciālajiem romu darba ņēmējiem iesaistīties darba tirgū, kā arī apzinot izaicinājumus, ar kuriem saskaras romi un darba devēji. Diskusijas laikā tika konstatēts, ka, neskatoties uz pozitīvo nodarbinātības praksi, romi darba tirgū saskaras ar noraidošu un aizspriedumainu attieksmi, kas ir balstīta uz negatīvajiem stereotipiem. Pasākuma dalībnieki apsprieda arī jautājumus par ilgstošo romu bezdarbnieku pieeju darba tirgum, t.sk. par pieejamiem NVA atbalsta pasākumiem romu bezdarbniekiem ar izteikti zemu izglītības līmeni un darba pieredzes trūkumu.

Darba grupās tika apspriestas romu vajadzības darba tirgū un nepieciešamie pasākumi romu nodarbinātības līmeņa paaugstināšanai. Piemēram, ir nepieciešams individuālais mentoringa atbalsts romiem labākai iesaistei darba tirgū, t.sk. darba meklēšanā, sagatavošanā darba intervijām, interešu un cilvēktiesību aizstāvībā. Tiem romiem, kuriem ir izteikti zems izglītības līmenis nozīmīga būtu arī labākā pieeja informācijai par dažādu pakalpojumu saņemšanu un iespējām. Vienlaikus būtu jāattīsta īpaši pasākumi romu pašapziņas celšanai, kā arī izglītošanas un prasmju apgūšanas pasākumi.

Pasākuma rezultātā tika sagatavots ziņojums par semināra rezultātiem, iekļaujot praktiskus ierosinājumus turpmākajām darbām un sadarbības attīstībai.¹³ Balstoties uz ziņojuma ierosinājumiem, plānots izstrādāt atbalsta pasākumus romu iekļaušanai darba tirgū, kā arī izveidot un attīstīt darba devēju tīklu, kas ir gatavi atbalstīt romu nodarbinātību.

- 3) 06.-07.06.2018. notika pirmā Latvijas romu jauniešu praktiskā darbnīca „SĀRE KHETENE”, ko organizēja KM sadarbībā ar JSPA un VIAA, un kuras mērķis bija stiprināt romu jauniešu kapacitāti, veicināt jauniešu sadarbības un komunikāciju prasmju attīstību, informēt jauniešus par līdzdalības iespējām dažādās atbalsta programmās Latvijā un ES.¹⁴ Pasākumā piedalījās 15 romu jaunieši vecumā no 15-26 gadiem no Jelgavas, Dobeles, Jūrmalas, Valmieras, Sabiles un Rīgas, kā arī organizācijas „Radošā apvienība jauniešiem „TREPES”” un citu jauniešu organizāciju pārstāvji. Darbnīcas laikā dalībnieki tika iepazīstināti ar jauniešiem pieejamām darbības atbalsta programmām Latvijā un ES, veicinātas zināšanas un izpratne par jauniešu līdzdalību pilsoniskās sabiedrības attīstībā un brīvprātīgā darba nozīmi. Darbojoties darba grupās, jaunieši attīstīja prasmes veidot sastapēju sadarbību, izstrādājot un prezentējot projektu idejas un iniciatīvas dažādās dzīves jomās – kultūrā, sportā, mākslā un sabiedrības kārtības sfērā. Kopā ar Latvijas jauniešu organizāciju un JSPA speciālistiem, romu jaunieši varēja apspriest savas projektu idejas un priekšlikumus, lai tos īstenotu nākotnē.

Savukārt jauniešu organizāciju pārstāvji dalījās savā pieredzē, iepazīstinot romu jauniešus ar organizācijas izveidi un tās ilgtspējīgu darbību, kā arī par brīvprātīgo

¹² Tie uzņēmumi, kas dažādu iemeslu dēļ nevarēja piedalīties pasākumā, kā, piemēram, AS „Ventspils zivju konservu kombināts”, AS “Putnu fabrika Ķekava” un SIA “PŪRES DĀRZI”, ir atsūtījuši informāciju par savu romu nodarbinātības pieredzi un ieteikumus romu efektīvākai iesaistei darba tirgū.

¹³ Ziņojums ir pieejams KM mājas lapā

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedrības_integrācija/Romi/Platforma/Nosleguma_zinojums_280318.pdf (Skatīts 11.03.2019.)

¹⁴ <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi/projekti-un-pasakumi/latvijas-romu-platforma-ii/trisdienu-praktiska-darbnica-romu-jauniesu-kapacitates-stiprinasanai> (Skatīts 11.03.2019.)

darbu organizācijās, programmas ERASMUS+ un citu programmu atbalsta aktivitātēm. Praktiskā darbnīca palīdzēja romu jauniešiem caur dažādām aktivitātēm, kā, piemēram, ideju darbnīcu, diskusijām darba grupās, sporta un kultūras nodarbībām, attīstīt savstarpējo komunikāciju, veicināt savu izpratni par līdzdalības iespējām pilsoniskās sabiedrības attīstībā.

3.attēls. Jauniešu praktiskā darbnīca „SĀRE KHETENE”

Foto: D.Kretalovs

Balstoties uz darbnīcas rezultātiem un priekšlikumiem tika izstrādāts ziņojums, kurā ir ietverti dalībnieku ieteikumi romu jauniešu līdzdalības veicināšanai un efektīvākai integrācijas sabiedrības procesos, kā arī darbības kapacitātes stiprināšanai.¹⁵

- 4) 29.06.2018. notika ikgadēja Latvijas romu platformas sanāksme, kurā Ekspertu tīkla un Romu padomes locekļi, tostarp pārstāvji no romu pilsoniskās sabiedrības, apsprieda projekta īstenoto aktivitāšu rezultātus, kā arī labo praksi romu integrācijas pamatjomās, esošās pieejas, problēmas un risinājumus, lai turpmāk efektīvāk īstenotu un koordinētu romu integrācijas politiku nacionālajā līmenī.¹⁶ Kopumā sanāksmē piedalījās ap 45 cilvēkiem, t.sk. vairāki romu pilsoniskās sabiedrības pārstāvji no Rīgas, Ventspils, Jelgavas, Valmieras, Dobeles, Vilpūkas, Sabiles, Kandavas, Limbažiem, Talsiem un Daugavpils, potenciālie romu mediatori, kas palīdzēja izveidot aktīvu diskusiju par atbalstu romu mediatora darbībai un iesaistīšanai pašvaldībās, kas ir paredzēts projekta turpinājumā. Īpaša uzmanība bija pievērsta trīs tematiskajiem jautājumiem, ko dalībnieki apsprieda darba grupās:

- romu jauniešu izglītošana un iesaistīšana, piemēram, JSPA aktivitātēs, u.c. atbalsta pasākumos;
- romu iesaiste darba tirgū;
- romu sieviešu izglītošana un līdzdalības veicināšana pilsoniskās sabiedrības attīstībā un romu integrācijas politikas īstenošanā.

Izvērtējot projekta rezultātus var secināt, ka izvirzītais mērķis un visi nospraustie uzdevumi ir sasniegti. Ir svarīgi, ka projektā ir iesaistījušies tik daudz romu tautības cilvēku. Projekta rezultāti, ekspertu ieteikumi un darba grupu secinājumi ir apkopoti

¹⁵ Ziņojums ir pieejams KM mājas lapā

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Romi/Pasakumi/praktiska%20darbnica%20romu%20jauniesiem/Nosleguma_zinojums_Jauniesu_darbnica_2018.pdf (Skatīts 05.03.2018.)

¹⁶ <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi/projekti-un-pasakumi/latvijas-romu-platforma-ii/ikgadeja-latvijas-romu-platformas-koordinācijas-sanaksme> (Skatīts 05.03.2018.)

noslēguma ziņojumā par Latvijas romu platformas sanākumi,¹⁷ kā arī izmantoti par pamatu nākamā Latvijas platformas projekta pieteikuma izstrādei.

4.attēls. Latvijas romu platformas sanāksme

Foto: KM

Lai turpinātu uzsāktos pasākumus romu integrācijas politikas koordinācijas jomā, veicinot visu iesaistīto pušu sadarbību, 2018.gadā jūlijā tika uzsākts jauns projekts „Latvijas romu platforma 3: sadarbības un līdzdalības veicināšana” (projekts atbalstīts ar Ministru kabineta 2018.gada 5.jūnija protokollēmumu Nr.27., 32.§).¹⁸ Kopumā, īstenojot šī projekta pasākumus, ir plānots tieši iesaistīt 108 valsts pārvaldes pārstāvjus, t.sk. 83 pašvaldību pārstāvjus un speciālistus, 25 ministriju un to padotībā esošu iestāžu pārstāvjus, kā arī 99 romu pārstāvjus, 24 pārstāvjus no ne-romu nevalstiskajām organizācijām, 4 citu ES dalībvalstu ekspertus un ap 50 plašākas sabiedrības interesentus.

Šī projekta ietvaros 2018.gadā 3.oktobrī Latvijas Nacionālajā bibliotēkā notika ekspertu diskusija „Romu integrācijas politikas īstenošanas koordinācijas prakses valstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu”, ko organizēja KM sadarbībā ar EP *Ad hoc* ekspertu komitejas romu jautājumos sekretariātu.¹⁹ Diskusijā piedalījās Gruzijas, Igaunijas, Lietuvas, Norvēģijas, Somijas un Slovēnijas eksperti, eksperts no Eiropas Centra minoritāšu jautājumos, kā arī LR līdzatbildīgo ministriju un valsts aģentūru pārstāvji, reģionālie eksperti romu integrācijas jautājumos no vairākām Latvijas pašvaldībām (Jelgavas, Jūrmalas, Jēkabpils, Dobeles, Kandavas, Rūjienas, Rīgas, Tukuma, Valmieras, Ventspils un Viļakas) un romu pilsoniskās sabiedrības pārstāvji.

Valstu eksperti dalījās ar iegūtajām atziņām romu integrācijas politikas koordinācijas un īstenošanas jomā, iezīmējot izaicinājumus un problemātiskus jautājumus, lai sasniegtu labākus rezultātus romu integrācijā. Apspriežot pozitīvās prakses piemērus, mācoties vienam no otra, pāvērās iespēja skaidrāk definēt romu integrācijas politikas izaicinājumus un atrast efektīvus risinājumus ilgtspējīgai romu integrācijas politikas īstenošanai valstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu. Īpaši nozīmīgi bija iepazīties ar kaimiņvalstīs pastāvošo pieredzi sadarbības attīstībā starp valsts, pašvaldības iestādēm un romu kopienas pārstāvjiem. Romu pārstāvji no Jelgavas, Ventspils un Valmieras iepazīstināja ar romu integrācijas labo praksi, savukārt citu pašvaldību eksperti apliecināja savu gatavību iespēju robežās atbalstīt romu integrācijas

¹⁷ Ziņojums ir pieejams KM mājas lapā

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Romi/Pasakumi/Ikgadeja%20Latvijas%20romu%20platformas%20koordinācijas%20sanaksme/NoslegumaZinojums_150618.pdf (Skatīts 12.03.2019.)

¹⁸ Informācija par projektu ir pieejama KM mājas lapā <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi/projekti-un-pasakumi/romu-platforma-iii> (Skatīts 12.03.2019.)

¹⁹ Informācija par projektu ir pieejama KM mājas lapā <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/romi/projekti-un-pasakumi/romu-platforma-iii/ekspertu-diskusija> (Skatīts 11.03.2019.)

pasākumus, ja romu iedzīvotāji būs gatavi aktīvāk iesaistīties sabiedriskajā dzīvē, uzņemties atbildību un mudināt savus tautiešus uzlabot esošo situāciju. Seminārā ir konstatēts, ka romu situācija un to dzīvošanas apstākļi ir visai atšķirīgi dažādās Eiropas valstīs – valstīm ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu ir liels izaicinājums efektīvi attīstīt romu integrācijas politiku, jo bieži vien trūkst politiska un finansiāla atbalsta, turklāt romu pilsoniskajai sabiedrībai ir vāja kapacitāte un izglītotu cilvēku trūkums, nav pietiekami attīstīts starpkultūru dialogs un sadarbība starp romu un citām organizācijām.

5.attēls. Ekspertu diskusija

Foto: D.Kretalovs

Ekspertu tematiskās vizītes laikā ārzemju eksperti iepazinās arī ar romu integrācijas un sociālās iekļaušanas labo praksi Jelgavas pilsētā (rotaļu bibliotēkā „Ringla” un Jelgavas 4.pamatskolā) un Jūrmalas pilsētā (Romu dienas centrā).

Diskusijas rezultāti tiks apkopoti kopējā noslēguma ziņojumā, kurā tiks atspoguļota romu integrācijas politikas attīstības un koordinācijas prakse valstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu – Gruzijas, Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Norvēģijas, Somijas un Slovēnijas.

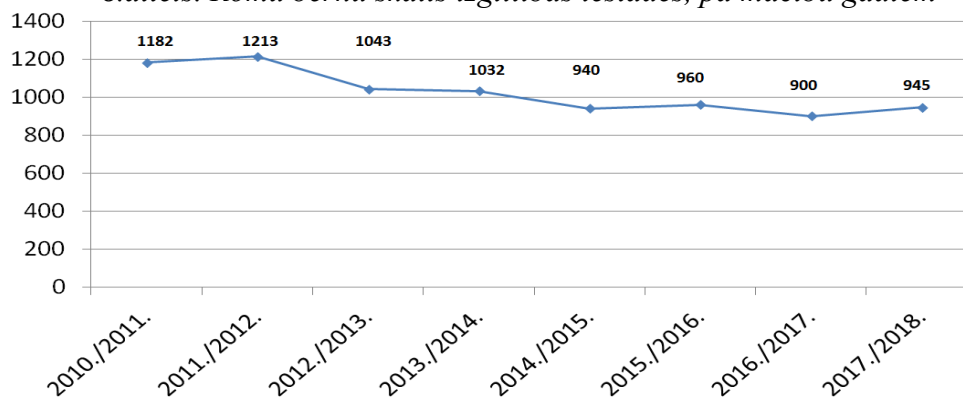
2018.gada 11.decembrī notika apmācības romu NVO pārstāvjiem, lai uzlabotu to projektu pieteikumu izstrādes un īstenošanas prasmes. Praktisko nodarbību laikā NVO pārstāvji no Jelgavas, Sabiles, Valmieras un Ventspils apguva projekta iesnieguma saturiskās un budžeta daļas sagatavošanas prasmes, t.sk. iemācījās skaidrāk definēt projekta mērķus, uzdevumus un aktivitāšu kopumu, argumentēti veidot ierosināto pasākumu nepieciešamības pamatojumu un problemātikas aprakstu, precīzi noformulēt plānotos rezultātus un sastādīt budžeta tām.

Situācijas apraksts un pasākumi izglītības jomā.

Pēc IZM apkopotajiem monitoringa datiem 2017./2018. mācību gadā vispārējās izglītības iestādēs mācījās 945 romu skolēni (0,4% no kopējā apzinātā romu skolēnu skaita), tai skaitā 852 bērni dienas apmācības programmās un 93 bērni vakara un neklātienes apmācības programmās.

Romu skolēnu skaits ir palielinājies salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, neskatoties uz kopējo romu skaita samazināšanos Latvijā pēdējo gadu laikā.

6.attēls. Romu bērnu skaits izglītības iestādēs, pa mācību gadiem

Avots: IZM, 2019.

Pamatojoties uz ES 2016.gada 8.decembra Padomes secinājumu „Romu integrācijas procesa paātrināšana” 24.punktā noteikto, IZM veic regulāru romu tautības skolēnu mācību sasniegumu monitoringu, nodrošinot datu vākšanu un pārvaldību romu izglītības veicināšanai, t.sk. iesaistot romu bērnus pirmsskolas izglītības programmas apgūvē. Saskaņā ar monitoringa rezultātiem pēdējo 3 gadu laikā ir būtiski palielinājis romu skolēnu skaits, kuri iegūst obligāto pamatizglītību. Kritiski ir tas, ka vispārējās izglītības iestāžu speciālās pamatizglītības programmās mācās 34,2% no kopējā romu bērnu skaita, tādēļ nepieciešams būtiski veicināt iekļaujošās izglītības pasākumus.

Ir plānots, ka 2020.gada 1.septembrī stāsies spēkā grozījumi Izglītības likumā, kas nosaka, ka speciālās izglītības iestādes īsteno speciālās programmas izglītojamiem ar garīgās veselības traucējumiem, garīgās attīstības traucējumiem, smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai ar vairākiem smagiem attīstības traucējumiem, kā arī var īstenot izglītības programmas izglītojamiem ar redzes vai dzirdes traucējumiem. Izglītojamie ar fiziskās attīstības (kustību) traucējumiem, ar somatiskām saslimšanām, ar valodas attīstības traucējumiem un ar mācīšanās traucējumiem tiks integrēti vispārējās izglītības iestādēs. Tādējādi, ņemot vērā IZM rīcībā esošu informāciju, apmēram 130 romu skolēni turpmāk tiks integrēti vispārējās izglītības iestādēs, kas īsteno pamatizglītības vai vidējās izglītības programmas.

Kopš 2017.gada VISC administrē ESF projekta „Atbalsts izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai” īstenošanu (projekta Nr. 8.3.2.2/16/I/001) (ESF atbalsta aktivitāte 8.3.2. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt atbalstu vispārējās izglītības iestādēm izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai” sasniegšanai),²⁰ kura mērķis ir nodrošināt Latvijas izglītības pakalpojumu daudzveidību, kas balstīti uz individuālās mācību pieejas attīstību un ieviešanu vispārējās izglītības iestādēs, tādējādi uzlabojot izglītojamo kompetences un mācību sasniegumus. Projekta īstenošanas laiks: 01.01.2017. – 31.12.2020.

Projektā ir iesaistītas pašvaldības un izglītības iestādes, kas izstrādā individuālus atbalsta pasākumu plānus skolēniem. Pašvaldības var brīvi izvēlēties, ko iekļaut šajos plānos, atbilstoši faktiskajām vajadzībām, lai nodrošinātu individuālu pieeju skolēnu vajadzībām.

Projekta īstenošanas rezultātā visā Latvijas teritorijā vismaz 253 vispārējās izglītības iestādes būs izstrādājušas un ieviesušas izglītojamo vajadzībām atbilstošas individuālās pieejas mācību sasniegumu veicināšanai – ieviesušas jaunas mācību pieejas formas mācību satura apguvei (individualizētās nodarbības, nodarbību cikli, mācību vizītes, u.c.), kā arī nodrošinājušas alternatīvu neformālās izglītības pasākumu kopu (tematiskās nometnes, konkursus, inovatīvas interešu izglītības programmas, u.c.), kā arī pedagogu profesionālās pilnveides pasākumus. 2019.gadā tiks izstrādāti jaunie plāni uz nākamajiem diviem mācību

²⁰ Projekta kopējais finansējums: 32 005 188 EUR, t.sk. ES fondu līdzfinansējums ir 27 204 409 EUR, valsts budžeta finansējums – 4 800 779 EUR.

gadiem. Pašvaldības ir aicinātas iesaistīties projektā un piesaistīt pedagoga palīgus vai īstenot cita veida pasākumus tieši romu tautības bērnu individuālajām vajadzībām. Piemēram, J.Raiņa Daugavpils 6.vidusskola šī projekta ietvaros par pedagoga palīgu strādā romu tautības sieviete, kas sniedz individuālo atbalstu mācību procesā tieši 1. – 6.klašu romu skolēniem, t.sk. palīdz bērniem izprast uzdevumu noteikumus, pildīt mājas darbus pagarinātās dienas grupā, kā arī palīdz klašu audzinātājiem ārpusstundu aktivitāšu un kultūras pasākumu organizēšanā.

2018.gadā ir IKVD īstenotā ESF projekta „Atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai” ietvaros (projekts „PUMPURS”) veikti pasākumi, lai samazinātu to bērnu un jauniešu skaitu, kas pārtrauc mācības un nepabeidz skolu. Projekts veicina ilgtspējīgas sadarbības sistēmas veidošanu starp pašvaldību, skolu, pedagogiem un vecākiem, lai laikus identificētu bērnus un jauniešus, t.sk. romu skolēnus, ar risku pārtraukt mācības un sniegtu viņiem personalizētu atbalstu. Katram projektā “PUMPURS” iesaistītajam skolēnam pedagogs vai psihologs semestra sākumā izveido individuālo atbalsta plānu, kurā izvērtē mācību pārtraukšanas riskus un paredz nepieciešamos pasākumus šo risku mazināšanai. Projekta ietvaros sniegtas speciālistu (pedagoga, psihologa, sociālā pedagoga, pedagoga palīga, speciālās izglītības pedagoga u.c.) individuālās konsultācijas, kompensācijas par sabiedriskā transporta biļetēm, naktsmītnēm, ēdināšanu, individuālajiem mācību līdzekļiem, individuālās lietošanas priekšmetiem, speciālo transportu. Lai veicinātu romu skolēnu pieeju projekta „PUMPURS” atbalstam ir piesaistīti romu mediatori, kuri pašlaik projekta „Latvijas romu platforma” ietvaros strādā četrās Latvijas pilsētās - Valmierā, Ventspilī, Jelgavā un Rīgā. Paralēli citiem uzdevumiem, romu mediatori veicina romu bērnu iesaistīšanos izglītības procesā, t.i. nodrošina regulāras tikšanās ar Izglītības pārvaldes pārstāvjiem un romu bērnu vecākiem, kā arī iespēju robežās ir apzina reālo situāciju romu izglītības jomā vietējā līmenī.

Pēc KM rīcībā esošās informācijas, 2018./2019.m.g. vispārējās izglītības iestādēs strādāja trīs romu tautības skolotāju palīgi (Jelgavas 4.sākumskolā, Lādezers pamatskolā un J.Raiņa Daugavpils 6.vidusskolā).

Situācijas apraksts un pasākumi nodarbinātības un sociālās iekļaušanas jomā.

Pēc NVA sniegtās informācijas (1.tabula) 2018.gadā kā bezdarbnieki bija reģistrēti 564 romi, turklāt starp romu tautības reģistrētajiem bezdarbniekiem lielākais īpatsvars ir romiem ar pamatzglītības un zemākas izglītības līmeni (89,5%), 69,0 % romu bezdarbnieku ir vecumā no 25 līdz 54 gadiem, bet 21,2% reģistrēto romu ir ilgstoši bezdarbnieki vairāk par trīs gadiem.

Salīdzinājumā ar 2017.gada datiem, kad bija reģistrēti 615 romu tautības bezdarbnieki, 2018.gadā šis skaits ir samazinājies, kā arī romu ilgstoši bezdarbnieku skaits ir samazinājies, kas liecina par NVA piedāvāto atbalsta pasākumu efektivitāti.

1.tabula. Romu tautības reģistrēto bezdarbnieku skaits un to raksturojums 31.12.2018.

Sadalījums pēc grupām		Kopā	% no kopēja romu reģistrēto bezdarbnieku skaita
Bezdarba ilgums	līdz 12 mēnešiem	346	61,3%
	1-3 gadi	98	17,5%
	3 gadi un vairāk	120	21,2%
Izglītības grupa	pamatzglītība un zemāk par pamatzglītību	505	89,5%
	vispārējā vidējā izglītība un profesionālā izglītība	57	10,1%
	augstākā izglītība	0	0%
	nav norādīta	2	0,4%

Vecuma grupa	15-24	50	8.9%
	25-39	171	30.3%
	40-54	218	38.7%
	55 un vairāk	125	22.2%
Kopā		564	100.0%

Avots: NVA, 2019.

Balstoties uz NVA sniegtajiem datiem par reģistrētajiem bezdarbniekiem, salīdzinājumā ar vispārējo situāciju Latvijas darba tirgū, romu bezdarbnieku grupā izteikti dominē ilgstošs bezdarbnieku īpatsvars.

2.tabula. Informācija par romu tautības bezdarbnieku skaitu 2018.gada 31.decembrī

Bezdarbnieku profilēšana	Romu reģistrētie bezdarbnieki				Visi reģistrētie bezdarbnieki valstī			
	Sieviete	Vīrietis	Kopā	% no kopēja romu bezd. skaita	Sieviete	Vīrietis	Kopā	% no kopēja bezd. skaita
Ilgstošie bezdarbnieki ²¹	140	78	218	38,7%	8624	6320	14944	25.1%
Bezdarbnieki vecumā 15 - 24 gadi	28	22	50	8.9%	1946	1499	3445	5.8%
Pirmspensijas vecuma bezdarbnieki	37	35	72	12.8%	5460	4647	10107	17.0%
Bezdarbnieki ar invaliditāti	50	31	81	14.4%	4280	3899	8179	13.7%
Personas pēc bērna kopšanas atvaļinājuma	19	0	19	3.4%	994	15	1009	1.7%
Informācija par bezdarbnieku skaitu kopā	347	217	564	100,0%	33352	26236	59588	100,0%

Avots: NVA, 2019.

NVA dati par romu reģistrētajiem ilgstošiem bezdarbniekiem liecina, ka pēdējo gadu laikā (kopš 2012.gada) šo bezdarbnieku skaits pakāpeniski samazinās, kas iezīmē pozitīvu tendenci un NVA piedāvāto atbalsta pasākumu efektivitāti.

Lai arī valstiskā līmenī bezdarba mazināšanas jomā netiek īstenoti specifiski projekti un pasākumi romu tautības pārstāvju atbalstam, tomēr NVA reģistrētajiem bezdarbniekiem – romiem, līdztekus citu bezdarbnieku grupām, ir pieejami Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā noteiktie aktīvās darba tirgus politikas pasākumi (turpmāk – ADTP pasākumi). Romu tautības bezdarbnieki un darba meklētāji var iesaistīties nodarbinātības veicināšanas pasākumos, t.sk. apmācību programmās, ja atbilst pasākumā izvirzītajiem kritērijiem.²²

Romu zemais izglītības līmenis praktiski izslēdz tos no darba tirgus un arī ierobežo viņu piekļuvi nodarbinātības veicināšanas atbalsta pasākumiem, jo NVA piedāvātajiem profesionālās izaugsmes un prasmju apguves kursiem kvalificējas tikai bezdarbnieki ar izglītības līmeni, kas ir augstāka par pabeigtām 7 klasēm.²³

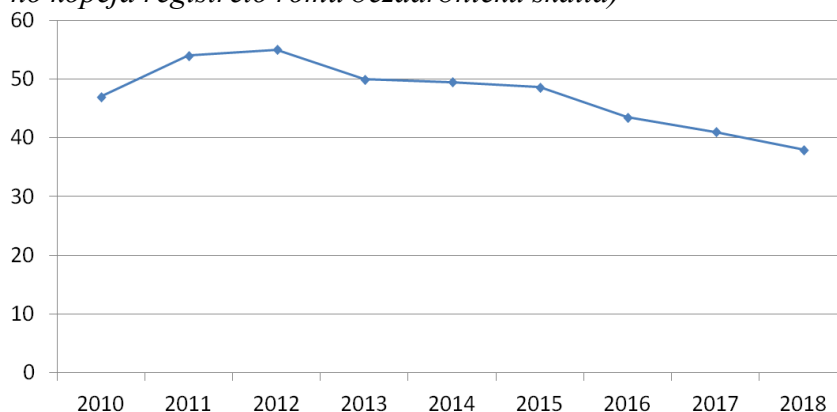
²¹ Saskaņā ar Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumu personas, kuras NVA uzskaitē ir ilgāk par vienu gadu, ir ilgstošie bezdarbnieki.

²² Vairāk informācijas NVA mājas lapā <http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=433> (Skatīts 05.04.2019.)

²³ Romu tautības nodarbinātie, skolēni var iesaistīties šīm mērķa auditorijām paredzētajos NVA pasākumos. Vairāk informācijas NVA mājas lapā <http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=433&mid=435&txt=3100&from=0>, <http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=433&mid=610>.

Jauniešiem, kas nestrādā, nemācās un nav reģistrēti NVA kā bezdarbnieki, ir iespēja apgūt dažāda veida mācības un kvalifikācijas apgušanas programmas projekta "Proti un dari" ietvaros (ESF atbalsta programmas ietvaros).

4.attēls. Romu NVA reģistrētie ilgstošie bezdarbnieki: izmaiņas pa gadiem (% no kopēja reģistrēto romu bezdarbnieku skaita)

Avots: NVA, 2019.

Nemot vērā to, ka tieši romu mērķa grupai ir vislielākie šķēršļi darbā iekārtošanā un lielākais sociālās atstumtības risks starp citām Latvijā dzīvojošām etniskajām grupām, NVA izpratnē lielākais izaicinājums iepriekšējā gadā bijis ilgstošo romu tautības bezdarbnieku iesaistīšana nodarbinātības veicināšanas pasākumos un iekļaušana darba tirgū.

3.tabula. Informācija par romu bezdarbnieku iesaisti dažādos ESF un valsts budžeta finansētajos ADTP pasākumos 2017. un 2018.gadā (uzsākuši dalību pasākumos)

Pasākuma veids	Iesaistīto romu skaits	Iesaistīto romu skaits
	2017.	2018.
Apmācību pasākumi		
Profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana	8	7
Neformālā apmācība (t.sk. valsts valoda)	43	40
Konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi (t.sk. info dienas)	317	261
Nodarbinātības pasākumi		
Pasākumi noteiktām personu grupām	1	5
Algoti pagaidu darbi	282	297
Atbalsta pasākumi		
Atbalsta pasākumi ilgstošajiem bezdarbniekiem	465	593
Atbalsts reģionālai mobilitātei	1	5
Atbalsta pasākums bezdarbniekiem ar atkarības problēmām	2	0
Skolēnu vasaras nodarbinātība	1	10
Projekta „Jauniešu garantijas” pasākumi		
Profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana	7	6
Neformālās izglītības ieguve (t.sk. valsts valoda)	17	18
Konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi (bez info dienām)	65	66
Darbam nepieciešamo iemaņu attīstība nevalstiskajā sektorā	5	1
Darbnīcas jauniešiem	13	3
Subsidētās darba vietas jauniešiem - bezdarbniekiem	2	1
Pirmā darba pieredze jauniešiem	1	0
Kopā konkrētajos pasākumos iesaistījušos skaits	1230	1313

Avots: NVA, 2019.

Skatīt šī informatīvā ziņojuma sadaļu “Par romu integrācijas atbalsta pasākumiem ES struktūrfondu darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” (2014. – 2020.) ietvaros”.

Ir jāņem vērā, ka iepriekšminētā informācija nav uzskatāma par pilnīgi precīzu, jo personai, reģistrējoties NVA par bezdarbnieku vai darba meklētāju, nav obligāti jānorāda sava piederība tautībai. Turklāt NVA uzskaitē atrodas tikai daļa no darba meklētājiem – tās ir personas, kas ieguvušas bezdarbnieka vai darba meklētāja statusu, lai ar NVA atbalstu atgrieztos darba tirgū.

Visiem interesentiem, t.sk. romu bezdarbniekiem ir iespēja saņemt individuālās un grupu karjeras konsultācijas, kuru mērķis ir veicināt klienta iekļaušanu darba tirgū, nodrošinot atbalstu karjeras izvēlē un plānošanā, profesionālās piemērotības noteikšanā, t.sk. pirms iesaistes apmācību un nodarbinātības pasākumos. Katram bezdarbniekam ir noteikts atbildīgais nodarbinātības aģents, kas sniedz atbalstu darba meklēšanā, tai skaitā sadarbībā ar bezdarbnieku tiek sagatavots individuālais darba meklēšanas plāns.

Kā liecina NVA sniegtie dati, kopš 2017.gada ir novērojama pozitīva tendence romu tautības bezdarbnieku aktīvākas iesaistīšanās nodarbinātības veicināšanas pasākumos – 2016.gadā pasākumos iesaistīto romu tautības bezdarbnieku skaits bijis 518, bet 2018.gadā – 1313 romi.

No NVA piedāvātā pakalpojumu klāsta romu bezdarbnieki galvenokārt izmanto algotos pagaidu sabiedriskos darbus un konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos. Ir paaugstinājies romu bezdarbnieku pieprasījumus pēc atbalsta pasākumiem ilgstošajiem bezdarbniekiem. Šī pozitīva tendence atspoguļojas arī NVA statistikas datos – kopumā pēdējā gadā ir samazinājies romu skaits, kas ir reģistrēti NVA kā ilgstošie bezdarbnieki (skatīt šī ziņojuma 4.attēlu). Šī tendence ir saistīta ar romu tautības informētības paaugstināšanu par atbalsta saņemšanas iespējām NVA. NVA pārstāvji piedalās projekta „Latvijas romu platforma” pasākumos un Romu integrācijas politikas īstenošanas koordinācijas konsultatīvās padomes darbā, informējot par aktuālajiem nodarbinātību veicināšanas pasākumiem romu NVO pārstāvjus un romu mediatorus, kas palīdz saviem tautiešiem pārvarēt komunikāciju grūtības un aktīvāk izmantot NVA piedāvātos pakalpojumus.

Izmantojot NVA pakalpojumus 2018.gadā darbā iekārtojās 231 romu tautības bezdarbnieks.

Atbilstoši romu pilsoniskās sabiedrības pārstāvju ieteikumiem projekta „Latvijas romu platforma II: dialogs, sadarbība un iesaistīšana” ietvaros ir organizēts seminārs „Romu pārstāvju labāka pieeja darba tirgum”, kura mērķis bija veicināt sadarbību starp romu potenciālajiem darba ņēmējiem un darba devējiem, kā arī sociālajiem partneriem, turklāt attīstīt pieredzes un informācijas apmaiņu par romu iesaisti darba tirgū.²⁴

Situācijas apraksts un pasākumi veselības jomā.

Saskaņā ar VM sniegto informāciju, veselības aprūpes pakalpojumi, t.sk. sabiedrības veselību veicinošie pasākumi tiek nodrošināti atbilstoši likumdošanai visiem Latvijas iedzīvotājiem, neatkarīgi no etniskās izcelsmes, sociālā stāvokļa, juridiskā statusa un citiem faktoriem.²⁵

Nemot vērā, ka nevienlīdzība veselības jomā ir viena no mūsdienu lielākajām sociālajām, ekonomiskajām un politiskajām problēmām ne tikai Latvijā, bet arī visā pasaulē, nevienlīdzības mazināšana veselības jomā ir viens no VM prioritārajiem mērķiem Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014. – 2020.gadam.

Atsevišķi pasākumi, kas būtu konkrēti vērsti uz romu veselības stāvokļa veicināšanu vai veselības aprūpi, netiek īstenoti, jo romi kā mērķa grupa ir integrēta kopējā veselības

²⁴ Vairāk informācijas šī ziņojuma sadaļā „Sadarbības veicināšana ar pašvaldībām, romu pilsonisku sabiedrību un citām iesaistītajām pusēm”.

²⁵ Veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas kārtību nosaka 2006.gada 19.decembra MK noteikumi Nr.1529 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība”, un tie vienādi attiecas uz visiem Latvijas iedzīvotājiem, neatkarīgi no etniskās piederības.

veicināšanas un veselības aprūpes politikā, kā arī teritoriālās, nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupā.

ESF 2014. – 2020. gada plānošanas perioda ietvaros tiek realizēti nacionālā un vietēja līmeņa pasākumi teritoriālās, nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem, lai uzlabotu iedzīvotāju pieejamību veselības veicināšanas un slimību profilakses pakalpojumiem. Līdz 2020. gadam tiks īstenotas sabiedrības informēšanas kampaņas, pasākumi par veselīga uztura, fiziskās aktivitātes, seksuālās un reproduktīvās veselības, psihiskās (garīgās) veselības veicināšanu, kā arī atkarību izraisošo vielu lietošanas un procesu izplatības profilaksi.

Atbilstoši 2016. gada 17. maija MK noteikumiem Nr.310 „Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.4. specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot pieejamību veselības veicināšanas un slimību profilakses pakalpojumiem, jo īpaši nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem” 9.2.4.1. pasākuma „Kompleksi veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumi” un 9.2.4.2. pasākuma „Pasākumi vietējās sabiedrības veselības veicināšanai un slimību profilaksei” īstenošanas noteikumi” ir plānots uzlabot pieejamību veselības veicināšanas un slimību profilakses pakalpojumiem teritoriālās, nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajiem iedzīvotājiem.

2018. gadā pasākuma „Kompleksi veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumi” ietvaros²⁶ ir īstenotas vairākas atbalsta aktivitātes, piemēram, fizisko aktivitāšu veicināšanas kampaņa, pilotprojekts smēķēšanas atmešanai, programma pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem par mutes un zobu veselības veicināšanu saistībā ar veselīga uztura paradumiem. Savukārt, iniciatīvas „Pasākumi vietējās sabiedrības veselības veicināšanai un slimību profilaksei” ietvaros²⁷ SPKC sadarbībā ar pašvaldībām īstenoja dažādus veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumus un aktivitātes, piemēram, par veselīgu uzturu, fiziskajām aktivitātēm, psihisko veselību, seksuālo un reproduktīvo veselību, atkarību izplatīšanās mazināšanu.

III Atbalsts romu integrācijas aktivitātēm, t.sk. romu NVO iniciatīvām.

Saskaņā ar Pamatnostādņu īstenošanas plānu 2017. – 2018. gadam ik gadu ir stiprināta reģionu NVO, t.sk. romu NVO kapacitāte un veicināta to savstarpējā sadarbība un dialogs ar vietējām pašvaldībām un kultūras iestādēm. 2018. gadā reģionālo NVO atbalsta konkursu rezultātā, saskaņā ar nacionālo romu integrācijas politikas pasākumu kopumu ir atbalstītas romu NVO iniciatīvas, vismaz viens romu integrācijas projekts katrā Latvijas plānošanas reģionā. Kopumā ir atbalstīti 5 romu NVO projekti, kas ir vērsti uz romu integrācijas un līdzdalības veicināšanu, t.sk. uz negatīvo stereotipu mazināšanu par romiem, izmantojot starpkultūru dialoga aktivitātes. Kopējais piešķirtais finansējums ir 7596 eiro. Visi pasākumi ir īstenoti 2018. gadā.

Atbalsta sniegšana romu NVO ļāva vairākām reģionālajām romu biedrībām īstenot savas iniciatīvas, ņemot vērā tās vajadzības un pieejamo finansiālo atbalstu.

Piemēram, biedrība „Sabiedrības integrācijas centrs „Alternatīvas”” sadarbībā ar Sabiles kultūras namu īstenoja projektu „Kultūra mūs vieno!” ar mērķi veicināt romu kultūras identitātes saglabāšanu un starpkultūru dialogu, attīstot romu tradicionālo amatiermākslas kolektīvu darbību, kā arī sekmējot sadarbību starp romu kopienu, vietējo pašvaldību un pārējām iesaistītām pusēm Kurzemes reģionā.

Projekta ietvaros Sabiles kultūras namā notika projekta atklāšanas seminārs, kurā vietējie romi tika aicināti iesaistīties projekta pasākumos, lai attīstītu romu kopienas kultūru un

²⁶ 9.2.4.1. pasākuma „Kompleksi veselības veicināšanas un slimību profilakses pasākumi” kopējais finansējums ir 16 692 798 euro, t.sk. ESF finansējums – 14 188 878 euro un valsts budžeta finansējums 2 503 920 euro.

²⁷ 9.2.4.2. pasākuma „Pasākumi vietējās sabiedrības veselības veicināšanai un slimību profilaksei” kopējais finansējums ir 38 692 398 euro, t.sk. ESF finansējums – 32 888 538 euro un valsts budžeta finansējums 5 803 860 euro.

saglabātu etnisko identitāti, piemēram, piedalīties romu teatralizētā uzveduma „Čajori Ringla un vecās Kačas stāsts...” izveidē un tā prezentācijā Sabiles vīna svētkos un ikgadējā romu kultūras festivālā „Urdenoro” Sabilē. Seminārā piedalījās KM Sabiedrības integrācijas departamenta pārstāvis, Talsu novada domes priekšsēdētājs E.Zelderis, Sabiles kultūras nama direktore un Talsu novada deputāte G.Zeberiņa, kā arī biedrības „Kurzmes reģiona NVO atbalsta centrs” eksperte.

6.attēls. Projekta „Kultūra mūs vieno!” atklāšanas pasākums

Foto: Deniss Kretalovs

Projekta ietvaros tika izveidots muzikālais teātris „Roma”, kurā darbojās 15 romi, t.sk. romu bērni, jaunieši un vecāki.

2018.gada 28.jūlijā XX Sabiles Vīna svētku ietvaros notika romu muzikāli teatralizēta uzveduma „Čajori Ringla un vecās Jačas stāsts...” pirmizrāde, kas ir veidota pēc E.Ādamsona „Čigānmeitēns Ringla” un G.Grīnvaldes „Vecās Kačas stāsts...” darba motīviem, kurā piedalījās ap 10 romu dalībnieku, t.sk. Sabiles romu ansambļa „Taboras romance” jaunieši.²⁸ Pasākuma apmeklētājiem bija iespēja iepazīties ar romu kultūru, tradicionālajām dejām un dziesmām, aktiermeistarību, kā arī nogaršot romu nacionālo maltīti.

7.attēls. Projekta „Kultūra mūs vieno!” atklāšanas pasākums

Foto: Deniss Kretalovs

²⁸Vairāk informācijas par pasākumu <https://www.kurzemesnvo.lv/index.php/homepage/1985-aizvadits-pirmais-sabiles-romu-muzikala-teatra-iestudejums> (Skatīts 07.03.2019.)

Papildus, lai veicinātu starpkultūru dialogu un sadarbību starp Latvijā esošiem romu un ne-romu radošiem kolektīviem projekta ietvaros 2018.gada 27.oktobrī tika rīkots ikgadējais romu kultūras festivāls „Urdenoro”, kurā piedalījās Sabiles romu ansamblis „Taboras romance”, Jūrmalas pilsētas romu radošie kolektīvi un Talsu latviešu deju kolektīvs „Rada”. Festivālā piedalījās vairāk nekā 30 dalībnieku. Projekta īstenošanai piešķirtais finansējums bija 1600 euro.²⁹

2018.gada 15.septembrī Jūrmalā Slokas pamatskolā notika izglītojošais kurss romu jauniešiem par komandas darbu un sadarbības veidošanu Sabiedrības integrācijas biedrības „Alternativas” īstenotā projekta „Esi radošs un iesaisties!” ietvaros. Kursa mērķis bija veicināt komandas saliedēšanu un sadarbības attīstību, labo prakses apmaiņu starp romu jauniešiem, veidojot kopīgu projekta ideju, to attīstot gan vietējā, nacionālā un starptautiskā mērogā. Pasākumā piedalījās 10 dalībnieki to starp eksperte romu jautājumos – Dana Didžus (Jelgava), JSPA koordinēto projekta „Erasmus+: Jaunatne darbībā” un iniciatīvas „Eiropas Solidaritātes korpus” koordinatore Madara Ērgle, kā arī Jūrmalas domes Sabiedrības integrācijas nodaļas vadītāja Darja Kulagina. Pasākuma laikā romu jauniešiem tika sniegta informācija un nepieciešamās zināšanas par kvalitatīvu jauniešu apmaiņu projektu sagatavošanu neformālās izglītības programmas „Erasmus+ Jaunatne darbībā” ietvaros. Ņemot vērā to, ka Jūrmalas romu jauniešus vieno sports, kursa ietvaros jaunieši izvēlējās veidot apmaiņas projektu, kas ir mērķēts uz veselīga dzīves veida attīstību spēlējot futbolu. Projekta kopējais finansējums 1000 euro.

2018.gadā Daugavpils romu biedrība „NĒVO DROM D” īstenoja projektu „Daugavpils romi Latvijas simtgadē”, kura mērķis bija Daugavpils romu kopienas pārstāvju integrācija un līdzdalība sabiedriskajā dzīvē, romu kultūras identitātes saglabāšana Latvijas simtgadē. Projekta laikā Daugavpils pilsētā notika vairākas aktivitātes, piemēram, organizēti šūšanas un dizaina kursi romu tautības pārstāvjiem, rīkots īpašais pasākums Starptautiskās romu dienas ietvaros, nodrošināta romu jauniešu līdzdalība pilsētas svētkos jauniešu festivālā „Artišoks”, kā arī organizētas Latvijas simtgadei veltītas radošās darbnīcas. Projekta finansējums: 1500 euro.

Lai atbalstītu romu kultūras reprezentāciju sabiedriskajā dzīvē, kā arī veicinātu kristīgās vērtības romu ģimenēs, biedrība „Life and Light Latvia” īstenoja projektu „Par stiprām un prasmīgām ģimenēm”, kura ietvaros notika lekcija par romu kultūras tradīcijām.³⁰ Projekta ietvaros tika organizētas 14 radoši praktiskas darbnīcas un 20 muzikālas nodarbības, kā arī izgatavoti tradicionālie tērpi un sagatavoti mūzikas priekšnesumi, kas tika demonstrēti kopīgā koncertā. Pateicoties projektam tika stiprinātas romu ģimenes Valmierā un veicināta to integrācija vietējā sabiedrībā. Projekta finansējums bija 1996,00 euro.

Dobeles romu biedrība „Zora-7” organizēja projektu „Ame Roma”, kura mērķis bija romu kultūras mantojuma saglabāšana un tā atpazīstamības veicināšana plašākā sabiedrībā. Projekta laikā tika apkopota Dobeles novada romu kultūrvēsturiskā pieredze un dzīvesstāsti, kas atspoguļoja romu likteņgaitas plašākajā Latvijas vēstures kontekstā, vienlaikus apliecinot romu tautas pieredzes unikalitāti un arī valstisko piederību. Organizēta izrādes iestudēšana ar dažādu tautību jauniešu līdzdalību. Projekta finansējums: 1500 euro.

2018.gadā biedrība „Romu Kultūras Centrs” uzsāka pasākumu organizāciju sabiedrības izglītošanai un izpratnes veicināšanai par romu kultūru, mākslu un vēsturi, tostarp romu genocīdu – vismaz 12 pasākumi. Pasākumu laikā tika nodrošināta regulāra informācijas aprīte, komunikācija un publicitāte par veiktajiem sabiedrību informējošiem pasākumiem.³¹ Minēto pasākumu īstenošana pārsvarā notika Romu vēstures un mākslas muzejā (Doma

²⁹ Projekts ir īstenots laika posmā 01.05.2018.-25.11.2018. Vairāk informācijas par pasākumu: <http://alternativas.mozello.lv/projekti/musu-projekti/> (Skatīts 07.03.2018.)

³⁰ Informācija ir pieejama <http://www.eliesma.lv/par-stipram-un-prasmigam-gimenem> (Skatīts 07.03.2018.)

³¹ Papildus informācija ir pieejama <http://www.romucentrs.lv/> (Skatīts 07.03.2018.)

laukumā 8a, Rīgā), piemēram, organizētas ekskursijas muzejā ar gida pavadījumu dažādām sabiedrības grupām.

Biedrība turpināja aktīvu izpēti par Latvijas romu genocīda upuriem un atbalstīja vairākus romu pensionārus, kas ir cietuši II Pasaules kara laikā, kā arī attīstīja darbību romu kultūras mantojuma saglabāšanai un kultūras popularizēšanai Latvijas sabiedrībā.

8.attēls. Starptautiskais Romu Kultūras festivāls 2018.

Biedrības „Romu kultūras centrs” publicitātes foto, 2019.

2018.gadā 21. un 22. septembrī biedrība „Romu Kultūras Centrs” jau ceturto gadu rīkoja Starptautisko Romu Kultūras festivālu, kurā piedalījās pasaulē slaveni romu mūziķi no vairāk nekā 8 pasaules valstīm. Festivāla mērķis ir veicināt sabiedrības saliedētību un kultūras dialogu, lai mainītu sabiedrības aizspriedumos balstīto attieksmi pret romiem un lauztu izveidojušos stereotipus caur mākslas un kultūras prizmu.

2018.gada biedrība „Romu Kultūras Centrs” rīkoja topošās mākslinieces Ornellas Rudevičas pirmo personālizstādi „Ornellas Atspulgs”, kas piesaistīja plašas sabiedrības interesi. Izstāde atklāšana norisinājās Rīgas domes telpās, bet vēlāk mākslinieces darbus bija iespēja aplūkot Romu vēstures un mākslas muzejā.³²

IV Informācija par romu integrācijas pasākumiem Latvijas pašvaldībās.

Informācija sagatavota atbilstoši Latvijas pašvaldību reģionālo ekspertu sniegtajiem ziņojumiem.

Jelgavas pilsētā

Jelgavas pilsētas dome turpināja iesākto labo praksi romu integrācijas jomā, īstenojot projektus romu izglītības līmeņa paaugstināšanai un sociālajai iekļaušanai. Piemēram, 2018.gadā romu tautības sagatavotajiem speciālistiem tika nodrošināts darbs vietējās izglītības iestādēs – Jelgavas pirmsskolas izglītības iestādē „Pasaciņa” un Jelgavas 4.pamatskolā. Šie speciālisti darbojās iekļaujošās klasēs, sniedzot romu skolēniem morālu un psiholoģisku atbalstu, veicinot viņu motivāciju un adaptāciju sociālai videi, sadarbojoties ar romu ģimenēm un skolu. Pateicoties šo romu skolotāju palīgu atbalstam, minētās izglītības iestādes apmeklēja visi romu bērni.

³² Papildus informācija ir pieejama [https://www.lsm.lv/raksts/kultura/maksa/riga-tiek-atklata-romu-makslinieces-rudevicas-pirma-personalizstade.a276156/\(Skatīts 12.03.2019.\)](https://www.lsm.lv/raksts/kultura/maksa/riga-tiek-atklata-romu-makslinieces-rudevicas-pirma-personalizstade.a276156/(Skatīts 12.03.2019.))

Jelgavas sociālo lietu pārvalde sadarbībā ar romu mediatoru, 2018.gadā sniedza individuālo atbalstu 27 romu ģimenēm, t.sk. 73 bērniem, lai veicinātu izpratni par izglītības nepieciešamību bērniem, atbilstoši bērna vecumam un spējām. Ar vecākiem tiek veiktas motivējošas konsultācijas par viņu izglītības pilnveidi. Individuālajā sociālajā darbā galvenais izaicinājums ir uzticības veidošana starp sociālo darbinieku un romu ģimeni.

Kopumā 2018.gadā pateicoties pārvaldes darbam ir uzlabojusies sociālā situācija 20 romu ģimenēs, sadarbības rezultātā atrisināta mājokļa problēma – 8 romu ģimenēm ar bērniem, materiālā situācija – 27 romu ģimenēm ar bērniem, izglītība tiek nodrošināta bērniem no 21 romu ģimenes. 30 romu tautības personām ir piešķirts pabalsts krīzes situācijā (vidēji 28,46 euro apmērā valsts nodevas apmaksai par personas apliecinošu dokumentu saņemšanu).

2018.gadā Jelgavas pilsētas Sabiedrības integrācijas pārvalde īstenoja vairākus kultūras pasākumus un atbalsta aktivitātes, iesaistot pilsētā dzīvojošus romus. Piemēram, tika organizēts Ziemassvētku pasākums romu ģimenēm, kurā piedalījās 50 romu bērni un 30 vecāki. Notikusi Mātes dienai veltīts pasākums 30 romu ģimenēm un ekskursija romu bērniem „Latvijas tradīcijas”, kurā piedalījās 40 romu bērni.

9.attēls. Starptautiskajai romu dienai veltīts koncerts „Ugunīga roze” Jelgavā

Foto: Jelgavas pilsētas Sabiedrības integrācijas pārvalde

2018.gadā notika Starptautiskajai romu dienai veltīts koncerts „Ugunīga roze”, kurā piedalījās Jelgavas romu biedrības „Romanu čačipen” dalībnieki, kā arī viesmākslinieki no Lietuvas – romu dziesmu un romanču izpildītāja Konsuella ar deju grupu. Pasākumu apmeklēja ap 100 cilvēku.

10.attēls. Vasaras nometne romu bērniem Jelgavā

Foto: Jelgavas pilsētas Sabiedrības integrācijas pārvalde

Pateicoties Jelgavas pilsētas pašvaldības piešķirtajam atbalstam (1500 euro) tika organizēta trīs nedēļu vasaras nometne romu bērniem (kopā 20 romu bērniem vecumā no 4 līdz 12 gadiem). Nometne, izmantojot neformālās izglītības metodes, palīdzēja romu bērniem uzlabot latviešu valodas un matemātikas zināšanas, lai varētu mācību gada sākumā iesaistīties izglītības procesā kādā no Jelgavas pilsētas izglītības iestādēm.

2018.gadā Jelgavas sabiedrības integrācijas pārvaldes telpās atklāta Latvijā pirmā rotaļlietu bibliotēka „Ringla”, kas pilsētā tapusi projekta „Inovatīvs veids romu bērnu izglītībai un aprūpei: „TOY” metodes iekļaušanai” ietvaros, ko īsteno biedrība „Izglītības iniciatīvu centrs” ar Jelgavas pašvaldības atbalstu.³³ Projekta mērķis ir veicināt ES Padomes ieteikuma par efektīviem romu integrācijas pasākumiem dalībvalstīs īstenošanu ar inovatīvām metodēm, organizējot speciālus agrās bērnības izglītības un aprūpes pasākumus. Rotaļlietu bibliotēka veidota kā īpaša tikšanās, mācīšanās un atpūtas vieta visiem Jelgavas pilsētas bērniem, viņu vecākiem un vecvecākiem. Bibliotēka apmeklētājiem ir pieejama divas reizes nedēļā – otrdienās no pulksten 15.00 līdz 19.00 un sestdienās no pulksten 9.00 līdz 13.00. Vismaz reizi nedēļā bibliotēkā notika pasākums ģimenēm, ko vada romu tautības bibliotēkas speciālisti Ināra Kozlovska un Dana Dižus.³⁴ Gada laikā bibliotēku regulāri apmeklēja vairāk nekā 80 ģimenes, no kurām 20 romu ģimenes.

Savukārt, labdarības akcijas „Ar prieku pretī zināšanām” ietvaros tika sniegts atbalsts Jelgavas skolēniem, kuru ģimenēm ir grūtības iegādāties nepieciešamos skolas piederumus jaunajam mācību gadam – 4 romu bērni saņēma skolas somas un skolas piederumus.

Jūrmalas pilsētā

2018.gadā ar Jūrmalas pilsētas domes Labklājības pārvaldes Sabiedrības integrācijas nodaļas atbalstu un sadarbībā ar Romu dienas centru tika organizēts Starptautiskais romu dienai veltīts pasākums, kura mērķis bija veicināt romu kultūras apzināšanu Jūrmalas pilsētas iedzīvotāju vidē.

2018.gadā netika nodrošināta Romu dienas centra darbība un tā sniegtie pakalpojumi romu tautības Jūrmalas pilsētas iedzīvotājiem, jo tika pārskatīta dienas centra administratīvās darbības kapacitāte, efektivitāte un ilgtspēja.

2018.gada 3.oktobrī Romu dienas centrā viesojās ārvalstu eksperti tematiskās vizītes „Romu integrācijas politikas īstenošanas koordinācijas prakses valstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu” ietvaros. Tikšanās ar Jūrmalas pilsētas speciālistiem romu jautājumos piedalījās Gruzijas, Igaunijas, Lietuvas, Norvēģijas, Somijas un Slovēnijas eksperti, eksperts no Eiropas Centra minoritāšu jautājumos.

Daugavpils pilsētā

Kopš 2017./2018.mācību gada J.Raiņa Daugavpils 6.vidusskola īsteno VISC projektu „Atbalsts izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai” (ESF atbalsta aktivitāte 8.3.2. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt atbalstu vispārējās izglītības iestādēm izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai” sasniegšanai), kura mērķis ir nodrošināt Latvijas izglītības pakalpojumu daudzveidību, kas balstīti uz individuālās mācību pieejas attīstību un ieviešanu vispārējās izglītības iestādēs, tādējādi uzlabojot izglītojamo kompetences un mācību sasniegumus. Šī projekta ietvaros izglītības iestādē 2018.gadā turpināja strādāt romu tautības skolotāju palīgs, kurš sniedz individuālo atbalstu 1. – 6.klašu romu skolēniem mācību procesā (kopumā 27 romu bērniem), t.sk. palīdz bērniem izprast uzdevumu noteikumus, pildīt mājas darbus pagarinātās dienas grupā, kā arī palīdz klašu audzinātājiem ārpusstundu aktivitāšu un kultūras pasākumu organizēšanā. Projekts tiks īstenots līdz 2019.gada septembrim. Papildus

³³ Informācija ir pieejama <http://iic.lv/projekti/innovativs-veids-romu-bernu-izglitiba-un-aprupei-toy-metodes-ieklausanai/> (Skatīts 13.03.2019.)

³⁴ Informācija ir pieejama <https://www.jelgavasvestnesis.lv/pilseta/atklaj-latvija-pirmo-rotallietu-biblioteku> (Skatīts 13.03.2019.)

skolā romu bērnu atbalsta sniegšanai ir izmantots arī atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas samazināšanai no projekta „PuMPuRs”.

2018.gadā Daugavpils pilsētas 26.pirmsskolas izglītības iestādē tika īstenots Britu padomes Latvijā un NVO „Izglītības iniciatīvu centra” projekts „Kompetents pedagogs 21.gadsimtā: zināšanas praksē”, kura ietvaros iesaistīti 187 iestādes audzēkņi un viņu ģimenes, tajā skaitā 15 romu tautības bērni un viņu vecāki. Projekta ietvaros tika organizētas dažādu tautu tradīcijām veltītas aktivitātes, tajā skaitā romu dienas, bērnu ekskursijas, rotaļas un ģimeņu stāstu vakari. Projekta īstenoto pasākumu rezultātā ir samazinājušies neattaisnotie stundu kavējumi un nesekmīgo atzīmju skaits romu tautības skolēniem, kā arī uzlabojas iestādes personāla un vecāku savstarpēja sadarbība.

Daugavpils pilsētas Sociālo lietu pārvalde turpināja Sociālās rehabilitācijas programmu, kas ietver pastāvīgu sociālo darbu ar romu ģimenēm: grupas izveidošana, saskarsmes, vērtību apzināšanas un pašvērtējuma attīstības aktivitātes, radošu pasākumu sagatavošana un līdzdalības nodrošināšana tajos. 2018.gadā Sociālajā mājā no 14 daudzbērnu romu ģimenēm dzīvoja tikai divas ģimenes, jo 12 ģimenēm ir piešķirts individuālais dzīvoklis. Šie radītāji apliecina Sociālā dienesta aktīvo atbalstu romu mājokļa jautājumu atrisināšanai. Ar visiem romu tautības klientiem tiek veikts sociālais darbs, ir sastādīti individuālie sociālās rehabilitācijas plāni, kā arī sniegti sociālā darbinieka, sociālā rehabilitētāja, psihologa, medmāsas, sociālo aprūpētāju pakalpojumi un atbalsts, piešķirts trūcīgas ģimenes/personas vai maznodrošinātas ģimenes statuss, kā arī piešķirta sociālā palīdzība atbilstoši saistošajiem noteikumiem.

Daugavpils pilsētas domē ir izveidota pamatbudžeta programma „Sabiedrisko organizāciju atbalsta fonds”, no kura tiek piešķirts finansējums sabiedriskajām organizācijām dažādu projektu īstenošanai, piemēram, biedrībai „Nēvo Drom D”. Aktivitāšu līdzfinansējuma kopsumma, ko sabiedriskā organizācija katru gadu var saņemt no fonda līdzekļiem nav lielāka par 1500 *eiro*.

Valmieras pilsētā

Saskaņā ar Valmieras pilsētas pašvaldības sniegtajiem datiem Valmieras Sociālo lietu pārvaldes redzeslokā 2018.gadā bija sešas romu ģimenes, ar kurām pārvaldes struktūrvienība „Ģimenes atbalsta nodaļa” veica sociālo darbu. Visi pašvaldībā deklarētie romu tautības bērni vecumā no 5 līdz 18 gadu vecumam apmeklē kādu no izglītības iestādēm. Kopš 2017.gada oktobra pašvaldībā darbojas romu mediatore Vija Korenovska, kura aktīvi iesaistās romu ģimeņu sociālās situācijas uzlabošanā, veicina romu tautības iedzīvotāju integrāciju un komunikāciju ar valsts un pašvaldības iestādēm.³⁵

2018.gadā Valmieras pašvaldība nav organizējusi īpašus uz romu tautības iedzīvotājiem vērstus pasākumus izglītības, nodarbinātības, veselības aprūpes vai mājokļa jomās.

Romu jaunieši tika iesaistīti projekta „PROTI UN DARI” pasākumos, NVA īstenotajos pasākumos Jauniešu garantijas ietvaros, kā arī NVO vai jauniešu centru darbībā. Romu bērnu un jauniešu iesaiste minētajos projektos ir liels izaicinājums, jo bieži vien ir sarežģīti nodrošināt to regulāru līdzdalību.

2018.gadā biedrība „Life and Light Latvia” īstenoja projektu „Par stiprām un prasmīgām ģimenēm”, kura mērķis bija atbalstīt romu kultūras reprezentāciju sabiedriskajā dzīvē, kā arī veicinātu kristīgās vērtības romu ģimenēs.³⁶

³⁵ Romu mediatore darbojas KM īstenotā projekta „Latvijas romu platforma II: dialogs, līdzdalība un savstarpēja mācīšanās” ietvaros.

³⁶ Vairāk informācijas par projektu var atrast šī ziņojuma 3.sadaļā „Atbalsts romu integrācijas aktivitātēm, t.sk. romu NVO iniciatīvām”.

Ventspils pilsētā

2018.gadā romu mediatore trūpināja darbu projekta „Latvijas romu platforma II: dialogs, līdzdalība un savstarpēja mācīšanās” un projekta „Latvijas romu platforma 3: sadarbības un līdzdalības veicināšana” ietvaros, sadarbojoties ar Sociālo dienestu, Izglītības pārvaldi, Ventspils izglītības iestādēm, īpaši Pārventas pamatskolu.³⁷ Viņa palīdz apzināt vai romu bērni regulāri apmeklē skolu, kā arī veicina romu ģimeņu izpratni par izglītības nepieciešamību. Romu mediatore sniedz atbalstu romu ģimenēm arī citos sociālajos jautājumos, strādājot ciešā sadarbībā ar pašvaldības iestādēm. Pateicoties romu mediatora darbam romu bērniem samazinājies neattaisnoto mācību stundu kavējumu skaits. Romu mediatore atzīmē, ka daļai no romu bērniem un jauniešiem ir nepietiekama motivācija un nevēlēšanos iesaistīties sistemātiskā pamatizglītības procesā, turklāt romu bērnu vecāku starpā joprojām pastāv augsts analfabētisma līmenis.

Sadarbībā ar romu mediatoru tika sniegta palīdzība četrām romu ģimenēm par dzīvokļu un komunālo parādu restrukturizāciju, kā arī ir nodrošināta savlaicīga palīdzība dokumentu sakārtošanā un iesniegšanā vairākām maznodrošinātām romu ģimenēm. Nodrošināts atbalsta darbs vismaz ar 40 romu skolēniem.

Romu mediatore sniedza atbalstu daudz bērnu romu ģimenēm un jauniešiem ārpusģimenes aprūpes sociālo jautājumu risināšanā (dokumentu sakārtošana, resursu piesaiste, izglītošana par pašvaldības iestādēm, mājokļu jautājumu). Papildus tiešiem pakalpojumiem, romu mediators strādā kā ģimenes asistents, sniedzot atbalstu problemātiskajām romu ģimenēm. Sadarbībā ar nodibinājumu „Sociālo pakalpojumu aģentūra” pakalpojums tiek nodrošināts no Ventspils pilsētas Sociālā dienesta budžeta līdzekļiem.

Projekts „Nāk palīgā Rainis: suņi ar kaķiem saprasties sāk!” tika īstenots, integrējot muzikālās un radošās nodarbībās dažādu tautību bērnus sākumskolas un pamatskolas vecumā, tai skaitā latviešu, romu un krievu tautības bērnus. Projekta ietvaros lasīšanai sagatavoti lugas fragmentu teksti, video prezentācija, kas iepazīstina ar Raiņa dzīves un daiļrades faktiem, lugas saturu un projekta būtību, sagatavotas prezentācijas par dziesmu tekstiem, raksturu un izskata dažādību; organizētas 20 radošās darbnīcas Dienas centrā bērniem un jauniešiem; organizēts lugas „Suns un kaķis” lasījums Dienas centrā „Smaile” un divi lasījumi Ventspils Galvenajā bibliotēkā. Kopā projektā tika iesaistīti 32 bērni vecumā no 6 līdz 13 gadiem, 8 jaunieši vecumā no 21 līdz 30 gadiem, 16 vecāki un pedagogi, t.sk. 12 romu tautības personas. Projektu īstenoja Ventspils Galvenā bibliotēka sadarbībā ar nodibinājumu „Daudzfunkcionālais centrs ģimenei, jaunatnei, sabiedrībai” saņemot atbalstu no Ventspils kultūras centra un Ventspils Sociālā dienesta.

Limbažu novadā

Limbažu novada pašvaldība atbalsta romu skolotāju palīga darbu Lādezera pamatskolā.³⁸ Romu skolotāja palīgs veic starpnieka, konsultanta lomu starp pašvaldības iestādēm, skolu un ģimeni, tādējādi veicinot informācijas un pieredzes apmaiņu. Piemēram, sniedz palīdzību romu ģimenēm viņu komunikācijā ar veselības aprūpes institūcijām, izglītības iestādēm, NVA filiāli un sociālo dienestu.

Īpaša uzmanība tika pievērsta darbam ar romu bērniem un jauniešiem. Viņi tika iesaistīti dažādā veida konkursos, interešu izglītības aktivitātēs un projektos, kā arī saņem atbalstu savu talantu un radošuma attīstībai. Pateicoties minētajiem pasākumiem lielākā daļa skolas vecuma romu bērni tiek iesaistīti obligātā mācību satura apguvē, bet jaunie vecāki apzinās arī pirmsskolas nozīmi sava bērna izglītošanā.

³⁷ 2017./2018.m.g. Ventspils Pārventas pamatskolā mācījās 70 romu skolēni.

³⁸ 2017.gadā romu skolotāju palīga darbības atbalstam Lādezera pamatskolā no Limbažu novada domes tika atvēlēti 8 910 euro.

V Par romu integrācijas atbalsta pasākumiem ES struktūrfondu darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” (2014. – 2020.) ietvaros³⁹.

KM ir iesaistīta darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” (2014. – 2020.) īstenošanā, kā arī koordinē informācijas nodrošināšanu par tās gaitu romu kopienas pārstāvjiem. Romu padomes sanāksmēs par romu sociālo iekļaušanu atbildīgo ministriju pārstāvji pēc pieprasījuma sniedz informāciju par darbības programmām un to rezultātiem, kā arī mērķiem, uzdevumiem, kas ir vērsti uz sociālām riskam pakļautajām grupām, t.sk. romiem, un par romu NVO līdzdalības iespējām.

ESF specifiskais atbalsta mērķa 8.3.4. „Samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus” projekta „PuMPuRS” ietvaros⁴⁰ tika īstenoti individuālā atbalsta pasākumi nabadzības riskam pakļautiem priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas (turpmāk – PMP) riska izglītojamiem, kā arī sniegts atbalsts pašvaldību PMP mazināšanas rīcības plānu sagatavošanai, izvērtēšanai un īstenošanai. Izglītojamajiem, sākot no 5. klases, iespējams kompensēt sabiedriskā transporta pakalpojuma izdevumus, nodrošināt naktsmītni dienesta viesnīcā vai internātā, nodrošināt ēdināšanu un individuālos mācību līdzekļus, nodrošināt apģērbu, apavus un higiēnas preces (tikai trūcīgiem jauniešiem). Izglītojamo atbalstam piesaista dažādus speciālistus – pedagogus, psihologus, sociālos pedagogus, logopēdus u.c. Visas projekta darbības atbilst romu pārstāvju identificētajām vajadzībām, un šobrīd tas, vai atbalsts projektā viņiem tiks sniegts, atkarīgs no pašvaldību un izglītības iestāžu vadību lēmuma par dalību atbalsta aktivitātēs. Projekta mērķa grupa ir vispārējās izglītības iestāžu 5.–12. klašu skolēni un profesionālās izglītības iestāžu 1.–4. kursu audzēkņi, pastarpināti – skolu pedagoģiskais un atbalsta personāls. Atbalsts tiks sniegts vairākos virzienos, ietverot gan individuālu materiālo un konsultatīvo atbalstu PMP riska grupai, gan riska grupas identificēšanas un uzskaites pilnveidi, atbalstošas mācību vides izveidošanu un atbalstu jauniešu iniciatīvu projektiem. Individuālais atbalsts nodrošināts arī romu bērniem, bet nav iespējams noteikt konkrētu romu bērnu skaitu, kas saņēma atbalstu, jo saņēmēji netiek profilēti pēc etniskās piederības.

JSPA administrē projekta „PROTI un DARI!” īstenošanu,⁴¹ kas mērķēta uz jauniešiem vecumā no 15 līdz 29 gadiem, kuri nemācās, nestrādā, neapgūst arodu un nav reģistrēti NVA kā bezdarbnieki (NEET jaunieši). Romu tautības jaunieši atbilst projekta mērķa grupai, ir uzskatāmi par projektā iesaistāmo jauniešu kategoriju. Atsevišķas pašvaldības (Ventspils pilsētas, Valmieras pilsētas, Jelgavas pilsētas, Dobeles novada un Talsu novada pašvaldības) kopā ar saviem stratēģiskajiem partneriem, t.sk. romu mediatoriem, kopīgi apzina un motivē romu NEET jauniešus piedalīties projektā, sadarbojas mērķa grupas jauniešu atbalsta pasākumu īstenošanā.

2018.gadā SIF turpināja projektu „Dažādību veicināšana”, kas paredz nodrošināt mērķa grupām, t.sk. romiem, motivācijas paaugstināšanas un atbalsta pakalpojumus, pasākumus darba devējiem iekļaujošas darba vides veicināšanai un dažādības vadībai, kā arī sabiedrības izpratnes paaugstināšanas pasākumus par sociālās iekļaušanas veicināšanas un diskriminācijas novēršanas jautājumiem.⁴² Programmas uzdevums ir veicināt cilvēki

³⁹ Darbības programma „Izaugsme un nodarbinātība” 2014.-2020. gada plānošanas periodam (Finanšu ministrija, 2014.) ir atbalstīta ar MK 2014.gada 17.februāra rīkojumu Nr.71 (prot. Nr.8 42.§). Dokuments ir pieejams Valsts Kancelejas mājas lapā <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=4660>. Nacionālajā līmenī programma definē prioritāros ES struktūrfondu un investīciju fondu atbalsta virzienus.

⁴⁰ Vairāk informācijas <http://www.pumpurs.lv/par-mums/> (Skatīts 15.03.2017.)

⁴¹ Vairāk informācijas par projektu skatīt JSPA mājas lapā <http://jaunatne.gov.lv/lv/jauniesu-garantija/par-projektu-proti-un-dari> (Skatīts 13.03.2017.)

⁴² Pasākums tiks īstenots saskaņā ar Ministru kabineta 2016.gada 9.februāra noteikumiem Nr.102 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.1.4. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto personu integrāciju sabiedrībā un darba tirgū” 9.1.4.4. pasākuma “Dažādību veicināšana (diskriminācijas novēršana)” īstenošanas noteikumi”. (Skatīts 15.03.2017.) http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=10050&Itemid=256&lang=lv

nodarbinātību, izglītību, pašnodarbinātību, pārkvalificēšanos, palīdzēt cilvēkiem izietu ārā no tās vides, kas nav ļāvusi viņiem būt patstāvīgiem, atņemt atkarības. Motivācijas paaugstināšanas un atbalsta pakalpojumi ietver pārmaiņu agentu un citus profesionāļus, individuālās un grupu konsultācijas, atbalsta un pašpalīdzības grupas, sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam pakļautajām mērķa grupām pēc vecuma, dzimuma, invaliditātes un etniskās piederības, veicinot to integrāciju sabiedrībā, iekļaušanos sociālajā dzīvē, veidojot izpratni savu tiesību aizstāvībā, palīdzot iesaistīties izglītībā/ apmācībā, kvalifikācijas ieguvē vai nodarbinātībā, tostarp pašnodarbinātībā. No 2018.gada projekta motivācijas pasākumus īsteno 5 pakalpojuma sniedzēji 8 reģionos: biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts”, biedrība „Izglītības iniciatīvu centrs”, biedrība „Sustento”, biedrība “Mini SD” un biedrība “Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem „Paspārne”. Katrā no šiem reģioniem darbojas reģionālie koordinatori, kuri atbild par konkrētas programmas īstenošanu katrā reģionā un nodrošina šīs motivācijas programmas pakalpojumus mērķa grupām.

Romu tautības pārstāvjiem tika piedāvāts sociālo pakalpojumu kopums, lai mazinātu to sociālo atstumtību un veicināt mērķa grupas iekļaušanos sabiedrībā Latvijas reģionos. Kopumā 30 romu tautības personas ir iesaistītas motivācijas programmā (no Staiceles, Rīgas, Ventspils, Jēkabpils, Preiļiem), bet 10 romu tautības personas pēc motivācijas programmas saņemšanas ir iesaistījušās darba meklējumos un iesaistījušās nodarbinātībā. Visvairāk romu tautības cilvēkus varēja piesaistīt pakalpojuma sniedzēja Staicelē, Alojās novadā – 10 romus.

VI Pasākumi cilvēktiesību un starpkultūru dialoga jomā.

Lai paaugstinātu sabiedrības izpratni par Latvijas romu kultūru, vēsturi un sociālajiem jautājumiem, kā arī par aizspriedumu un stereotipu negatīvo ietekmi uz romu stāvokli, kopš 2015.gada KM atbalsta informatīvus pasākumus EP kampaņas „Pietiek! Pārkāp aizspriedumiem, iepazīsti romus!” ietvaros.

12.attēls. Pasākums „Iepazīšanas ar Latvijas romu kultūru” Rīgā

Foto: Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls

2018.gadā 12.decembrī Rīgā Latvijas Pašvaldību savienības telpās tika organizēts romu kultūras un interešu aizstāvības pasākums „Iepazīšanas ar Latvijas romu kultūru”, ko rīkoja Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls sadarbībā ar KM un biedrību „Romu Kultūras Centrs”. Kopumā pasākumā piedalījās 64 dalībnieki, t.sk. romu tautības aktīvisti, valsts pārvaldes un pašvaldību iestāžu pārstāvji, NVO pārstāvji un citi interesenti. Pasākuma dalībnieki diskutēja par romu kultūras attīstības iespējām un aktualitātēm, piemēram, par Starptautisko romu kultūras un mūzikas festivālu Rīgā, par Latvijas reģionālo

romu kultūras festivālu „Urdenoro” Sabilē, romu kultūras dienām Jūrmalā u.c. pasākumiem. Romu māksliniece Ornella Rudeviča, kurai 2018.gadā notika pirmā personālizstāde „Ornellas atspulgi”, iepazīstināja ar saviem mākslās darbiem un nākotnes plāniem, savukārt publiciste Elvita Ruka pastāstīja romu kultūras projektu „Mans čigānu (romu) gads”. Pasākumā varēja nogaršot Latvijas romu tradicionālās virtuves ēdienus, kā arī baudīt romu tradicionālās mūzikas ansambļa „Ame Roma” uzstāšanos.

2018.gadā biedrība „Šamir” sadarbībā ar Somijas biedrību „Kultūras asociācija DROM” projekta „Ar Mirandas Acīm” ietvaros īstenoja ceļojošās izstādes ciklu „Miranda - romu Holokausts” un izglītojošus seminārus piecās Rīgas izglītības iestādēs, Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzejā, Rēzeknes pilsētas kultūras namā un vācu biedrībā „Erfolg”. Kopējais semināru dalībnieku skaits ir 201 cilvēki, bet izstādes apmeklēja ap 3000 interesentu. Izstādi izveidoja Somijas romu rakstnieks un gleznotājs Veiho Balcars, un tā ir daļa no starptautiskā projekta „Ar Mirandas Acīm”, kas ir veltīts starpkultūru dialoga veicināšanai un sabiedrības izglītošanai par romu genocīdu. Projekta mērķis bija iepazīstināt sabiedrību, īpaši skolniekus, ar romu genocīda traģēdiju caur romu izcelsmes meitenes stāstu par izdzīvošanu koncentrācijas nometnē.

VII Daļība starptautisko organizāciju aktivitātēs un starptautiskā sadarbība.

2018.gada oktobrī Latvijas eksperts no KM piedalījās Eiropas platformas pasākumā romu iekļaušanai Briselē, ko rīkoja EK. Pasākuma ietvaros notika darbnīcas par veselības un sociālā mājokļa jautājumiem, kurās piedalījās vairāki romu pilsoniskā sabiedrības pārstāvji, dalībvalstu atbildīgo valsts iestāžu speciālisti un starptautisko organizāciju eksperti. Diskusijās platformas dalībnieki atzina, ka romu veselības un mājokļa jautājumi paliek ļoti nozīmīgi romu integrācijas politikas īstenošanas kontekstā, īpaši tas ir saistīts ar bērnu un sieviešu tiesībām, jo šī sabiedrības daļa visvairāk cieš no ierobežotas pieejas pie veselības aprūpes pakalpojumiem un pienācīga mājokļa ar pamatvērtībām.

KM pārstāvis regulāri piedalījās EK rīkotajos Nacionālo romu kontaktpunktu un EP Augsta līmeņa ekspertu komitejas romu jautājumos sanāsmēs. Piemēram, EK Nacionālo romu kontaktpunktu (*The National Roma Contact Points*) sanāsmēs (15.-16.03. un 08.10.) galvenokārt tika apspriesti jautājumi saistībā ar sadarbību starp EK un ES dalībvalstīm nacionālo romu integrācijas stratēģiju efektīvai īstenošanai, t.sk. par nacionālo romu kontaktpunktu mandātu, to statusu un pielietošanu nacionālajā līmenī.

Savukārt, Augsta līmeņa ekspertu komitejas romu jautājumos (*Ad hoc Committee of Experts for Roma Issues – CAHROM*) sanāsmēs (22. – 25.06. Atēnās, 16. – 19.10. Strasbūrā) tika apspriesti aktuālie jautājumi par romu integrācijas politikas attīstību EP un EP dalībvalstu līmenī, īpaši pievēršot uzmanību kultūras attīstības un genocīda jautājumiem, romu sieviešu un jauniešu iekļaušanas un līdzdalības veicināšanas praksēm, agrīno laulību problemātikai, romu politiskajai līdzdalībai, kā arī jautājumiem par Eiropas romu mākslas un kultūras institūta darbību un nacionālo romu integrācijas politiku īstenošanas labās prakses piemēriem. Latvijas eksperts ir informējis CAHROM komiteju par tematisko vizīti par romu integrācijas politikas koordinācijas praksēm valstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu, kas notika Latvijā (Rīgā, Jelgavā un Jūrmalā) 2018.gadā 2.-4.oktobrim.

Ziņojumu sagatavoja:
D.Kretalovs, 67330312
Deniss.Kretalovs@km.gov.lv